

Tio orsaker till att kristna skolor behövs

Sven Magnusson

Förord

Det senaste året har den politiska opinionen gentemot så kallade konfessionella skolor snabbt blivit alltmer aggressivt fördömande. Det började med ett uttalande av dåvarande gymnasieministern i juni 2016. Ett par månader senare avslöjades att en muslimsk skola delat upp flickor och pojkar på idrottslektionerna. Liberalerna gick ut och föreslog etableringsförbud för religiösa skolor. De fortsatte under vintern att upprepa sin nya ståndpunkt. Socialdemokraternas ledning föreslog i stället ett hårdare regelverk. Ett par veckor innan socialdemokraternas kongress kom nästa testballong. Tretton socialdemokrater krävde i en debattartikel totalförbud mot religiösa skolor. Partiledningen vidhöll dock sin åsikt. Några dagar innan kongressen kom så ett nytt medialt avslöjande. Samma muslimska friskola hade delat upp pojkar och flickor på skolbussen, vilket filmats med dold kamera. Plötsligt svängde socialdemokraternas partiledning och förordade i stället ett förbud mot alla religiösa inslag i alla skolor, vilket också blev kongressens beslut.

Vad var det alltså som hänt, som ledde till denna dramatiska omsvängning? En och samma muslimska skola hade delat upp flickor och pojkar, dels i idrottsundervisningen, och dels på skolbussen. Skolinspektionen hade godkänt uppdelningen på idrotten och har i sina uttalanden hittills inte velat fastslå att skolan gjort något formellt fel med bussuppdelningen heller. Två saker, som skett på en enda skola av det 70-tal konfessionella som finns i Sverige, och som dessutom tydligen inte formellt brutit mot något regelverk, har alltså tagits som intäkt för att kollektivt bestraffa alla konfessionella skolor.

Efter att ha skrivit debattartiklar under hösten och deltagit i ett seminarium som Kristna Friskolerådet, tillsammans med Claphaminstitutet och Scandinavian Human Rights Lawyers, arrangerade i Riksdagshuset i november 2016, så kände jag en viss frustration över att hela tiden behöva försvara rätten till kristna skolor. Varför behöva försvara rätten till något som är bra för alla? tänkte jag. Där började de här tio punkterna, om varför Sverige ska ha kristna skolor, ta form. Punkterna är alltså inte skrivna utifrån kristen synvinkel eller utifrån kristna föräldrars perspektiv, utan från ett samhällsperspektiv: *På vilket sätt är det bra för samhället med kristna skolor?*

När jag arbetat med de här frågorna, har jag häpnat över hur dålig kunskapen är bland svenska politiker: om kristna skolor, om de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter, om politisk [!] och religiös idétradition. Ändå sprider politiker och andra debattörer friskt tvärsäkra påståenden omkring sig. Vi förfasar oss i Sverige, med all rätt, över Trumpadministrationens "alternativa fakta", men skapar obekymrat våra egna sanningsbubblor. "Ta först bort bjälken ur ditt eget öga, innan du försöker ta bort flisan ur din broders", sa en gång en man som jag kunnat skriva ut namnet på, om det inte varit bannlyst i Sverige att hämta inspiration till det offentliga samtalet i religiösa skrifter.

Förhoppningsvis kan den här skriften ge mer fakta in i debatten. Den är givetvis en partsinlägga, men jag har varit mycket noga med att vara saklig och rättvisande i min beskrivning. Om någon tycker att jag misslyckats någonstans med det, så tar jag gärna emot synpunkterna, så jag kan rätta till eventuella misstag.

Jag menar att var och en av de tio punkterna ensam, är tillräckligt skäl till att vi ska ha kristna skolor. Läger man ihop punkterna, så blir det, ur samhällelig synpunkt, fullkomligt vansinnigt att försöka förbjuda kristna skolor.

Sven Magnusson 2017-06-05

Innehåll

1. Internationella konventioner fastslår rätten till religiösa skolor.....	4
Konventioner om mänskliga rättigheter som Sverige undertecknat, såsom bland annat Barnkonventionen, Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga, säkerställer rätten att driva utbildningsinstitutioner och att välja en utbildning för sina barn i enlighet med sin filosofiska och religiösa övertygelse.	
2. Ett samhälle utan alternativa skolor är ett farligt samhälle	8
Det finns givetvis en orsak till att deklarationer om mänskliga rättigheter så kraftigt försvarar rätten till religiösa skolor. Både historien och samtiden visar med skrämmande tydlighet vilken utveckling som sker i samhällen som inte tillåter idémässig mångfald på utbildningsområdet.	
3. Kristendomens sociala patos.....	11
Hela kristendomens historia har präglats av viljan att göra gott i samhället, att förbättra människors livsvillkor, inte minst inom vård, omsorg och utbildning. Detta är en kärna i den kristna övertygelsen, baserat på den kristna människosynen att varje människa är skapad och älskad av Gud.	
4. Sekularismens intolerans	13
Det sekulära samhälle som i dag växer fram är ett intolerant samhälle. Sekularismen ger sken av att vara neutral, men skildrar religion som något avvikande och irrationellt. Undervisningen om religion i svenska skolor präglas tyvärr inte av saklighet och allsidighet, utan av fördomar och nedlåtande attityder.	
5. En aggressiv sekularism leder till extremism.....	16
Länder som prövat en hård för sekularism, med försök att utestänga religion från det offentliga rummet, har skapat en ökad polarisering med växande extremism och utanförskap.	
6. Förtroendefull integration.....	18
De kristna skolorna har lyckats utmärkt med att integrera invandrarelever i det svenska samhället. Detta beror på att skolornas religiösa grund och förhållningssätt till familjerna, har ingett förtroende och möjliggjort en dialog.	
7. Bärare av värdegrunden	22
Den värdegrund som fastslås i svensk läroplan bärs på ett särskilt sätt av de kristna skolorna, eftersom den har sin bakgrund i kristen tradition. De värden som alla svenska skolor är skyldiga att förmedla, genomsyrar de kristna skolorna.	
8. En tusenårig historia	24
Kristna skolor har funnits i Sverige i nästan 1000 år. De är en självklar del av det svenska samhället och har alltid spelat en stor roll i fostrandet av aktiva samhällsmedborgare.	
9. Alla skolor är konfessionella.....	28
Alla skolor är i grund och botten konfessionella. Det har aldrig någonsin, någonstans, funnits en skola som inte har någon sorts konfession i botten. Den svenska läroplanen inleds med flera konfessionella grundsatser.	
10. En plats för upprättelse	30
Många elever som söker sig till kristna skolor har dåliga erfarenheter med sig från tidigare skolgång. De kristna skolorna är en fristad för dessa elever; en plats där de möts med respekt, så att de på nytt börjar tro på sig själva och sin förmåga. Detta gäller även högpresterande och särskilt begåvade elever.	

1. Internationella konventioner fastslår rätten till religiösa skolor

Det finns en mängd internationella deklarationer om mänskliga rättigheter, som Sverige förbundit sig att följa, och som fastslår rätten att driva utbildningsanstalter och föräldrars rätt att välja exempelvis kristna skolor. Här följer de viktigaste:

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, artikel 26.3:

Rätten att välja utbildning för barnen tillkommer i första hand deras föräldrar.

Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen),

Artikel 14

Åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i denna konvention skall säkerställas utan diskriminering på någon grund såsom kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åsikt, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt.

första tilläggsprotokollet, artikel 2

Ingen får förvägras rätten till undervisning. Vid utövandet av den verksamhet som staten kan ta på sig i fråga om utbildning och undervisning skall staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.

Internationell konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, artikel 13.3-4

3. Konventionsstaterna åtar sig att respektera föräldrarnas, eller i förekommande fall förmyndarnas, frihet att välja andra skolor för sina barn än de som har inrättats av offentlig myndighet, om de följer det som staten kan ha föreskrivit eller antagit som minimistandard, samt deras frihet att trygga en religiös och moralisk uppfostran för sina barn som är förenlig med deras egen övertygelse.

4. Ingen bestämmelse i denna artikel skall tolkas som att den inskränker en fysisk eller juridisk persons rätt att grunda och driva utbildningsanstalter, under förutsättning att principerna i punkt 1 ovan respekteras och att utbildningen där är förenlig med den minimistandard som staten bestämt.

Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, artikel 14.3:

Friheten att inrätta undervisningsanstalter med iakttagande av de demokratiska principerna och föräldrars rätt att tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa, filosofiska och pedagogiska övertygelse skall respekteras enligt de nationella lagar som reglerar utövandet av dessa rättigheter.

FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen), artikel 29.2:

Ingenting i denna artikel eller i artikel 28 får tolkas så att det medför inskränkning i den enskildes och organisationers rätt att inrätta och driva utbildningsanstalter, dock alltid under förutsättning att de i punkt 1 i denna artikel uppställda principerna iakttas och att kraven uppfylls på att undervisningen vid dessa anstalter skall stå i överensstämmelse med vad som från statens sida angivits som minimistandard.

Europakonventionen

Med jämna mellanrum höjs det röster som påpekar att Europakonventionen visserligen gör det omöjligt att förbjuda konfessionella skolor, men att den inte förpliktigar till att skolorna ska erhålla bidrag från staten.

Det är riktigt att staten inte är skyldig att ge bidrag till konfessionella skolor, men frågan är betydligt mer komplicerad än så. I Europakonventionens artikel 14 stadgas att "åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i denna konvention skall säkerställas utan någon åtskillnad såsom på grund av

kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt". Här fastställs alltså att de rättigheter konventionen anger, inte får tillämpas på ett diskriminerande sätt.

Konventionstexten talar om undervisning i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse. Att skilja ut enbart den religiösa övertygelsen innebär en diskriminering. De flesta val av skola, särskilt fristående, görs utifrån en filosofisk övertygelse. Detta är tydligast i fråga om skolor med speciell pedagogik (EU-stadgan nämner för tydlighets skull också pedagogisk övertygelse, förutom religiös och filosofisk), men är aktuellt också vid val av en speciell profil, som till exempel idrott eller musik. Att säga att staten bekostar utbildningen om valet görs utifrån filosofisk övertygelse, men inte efter religiös, innebär en allvarlig diskriminering.

I en debattartikel¹ i Dagens Nyheter påstod tretton socialdemokratiska politiker att Europakonventionens krav kan uppfyllas genom att religiösa samfund på kvällar och helger kan ge undervisning i den egna tron. Det stämmer inte. Konventionstexten talar om att staten ska respektera föräldrars rätt att välja alternativ "vid utövandet av den verksamhet som staten kan ta på sig i fråga om utbildning och undervisning". Det handlar alltså inte om söndagsskola eller andra fritidsverksamheter på kvällar och helger, utan om reglering av den skolverksamhet staten normalt organiserar. Vad skulle det annars varit för ett samhälle konventionen riktat sig till, om det skulle varit nödvändigt att klargöra att föräldrar får lov att undervisa sina egna barn om religion på fritiden?

Barnkonventionen

Ett påstående som dyker upp ibland i debatten är att barnkonventionen skulle stå i motsats till övriga konventioner. Med det vill man säga att det skulle ligga en konflikt mellan föräldrarätt och barnets rätt. Om man verkligen läser barnkonventionen är det svårt att se denna konflikt. Låt oss se på vad det faktiskt står:

För det första placerar barnkonventionen barnet i familjen, som dess självklara miljö. Familjen beskrivs som den grundläggande enheten i samhället och som den naturliga miljön för barnens utveckling och välfärd.

Jag tror att de som läser in motsättningar i barnkonventionen gör det utifrån en föreställning att staten per definition är god och en garant för medborgarnas välbefinnande, medan många föräldrar är inskränkta och inte förstår sina barns bästa. I själva verket är konventionerna tillkomna framför allt för att skydda den enskilda medborgaren och familjen mot övergrepp från statens sida. I länder där man har färskare erfarenheter av totalitära regimer är det perspektivet självklart, men även vårt land har egentligen en hel del på sitt samvete i form av övergrepp från statsmakten, såsom åsiktsregistrering och tvångssteriliseringar. Ändå är det många som vill att staten ska "befria" barnen från deras föräldrars val. Barnkonventionen ser inte föräldern som ett problem, utan som barnets främsta resurs. Staten ska respektera föräldrars ansvar, rättigheter och skyldigheter att ge barnet ledning när det utövar sin rätt. (artikel 5, samt 14.2)

Barnkonventionen slår också fast att föräldrarna har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling, och att staten ska ge föräldrarna lämpligt bistånd då de fullgör sitt ansvar. (artikel 18.1,2)

Dessutom lyfter Barnkonventionen fram att ett av syftena med barnets utbildning är att det ska utveckla respekt för sina föräldrar, för sin kulturella identitet och för kulturer som skiljer sig från den egna. En förutsättning för att kunna respektera det som är annorlunda är att ha en trygg egen kulturell identitet.

I barnkonventionen fastslås barnets rättighet till yttrandefrihet, tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Barnets åsikter i frågor som rör det själv ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. (artikel 12.1, 13.1, 14.1)

Det är möjligen detta som av en del uppfattas som i konflikt med föräldrarnas rätt och skyldighet att fatta beslut som rör barnet. Att framhäva en sådan konflikt bygger på ett ideologiskt ställningstagande. I stället för att se familjen som en enhet, med barn och förälder, så konstrueras en konflikt mellan barnens och föräldrarnas intressen. Relationen förälder – barn ses som en maktkamp, där barnet som den förtryckta parten behöver skydd mot den auktoritära föräldern.

I själva verket finns ingenting av detta tänkesätt i Barnkonventionen. Konventionen har en mycket positiv syn på familjen och på föräldrarnas roll för barnets utveckling. Artikel 14.1, om barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet, följs direkt av fastställandet att staten skall respektera föräldrarnas rättigheter och skyldigheter att ge barnet ledning då det utövar sin rätt (artikel 14.2) Föräldern ses alltså som garanten för att barnets rättigheter tillgodoses. Värnandet om barnets rättigheter är i första hand för att skydda det mot en klåfingrig stat, som fattar beslut om barnet, eftersom myndigheten anser sig veta bäst själv. Konventionens syfte är främst att reglera staten, inte familjen. Det är först när barnet utsätts för övergrepp och vanvård, som staten har skyldighet att sätta sig över familjen. (se artikel 9, 19 och 20)

Det finns miljöer, och inte minst religiösa sådana, där barn riskerar att fara illa. Därför behöver det finnas ett tydligt regelverk och ett fungerande kontrollsystem för skolor. Händelsen med en muslimsk skola, som delat upp pojkar och flickor i idrottsundervisningen och på skolbussen, förefaller till exempel vara en indikation på ett otydligt regelverk, snarare än bristande kontroll. Det är ohederligt att, som många politiker gör, koppla religiösa skolor till hedersförtryck och extremism. I Göteborgs-Postens gigantiska kartläggning² av 527 barn och ungdomar som tvångsomhändertagits kopplat till hedersförtryck de senaste åren, så framträder i stället en bild av att det skrämmande ofta är kommunala skolor och socialtjänst som misslyckats med att skydda de unga. Kan det rent av vara så att det är bättre med muslimska skolor, som, samtidigt som de är öppna för statlig granskning, når fram till invandrarföräldrarna, än med de kommunala skolor som misslyckas med detta?

Kristna Friskolerådet har som motto "För en skola med allsidighet, saklighet och respekt för den personliga integriteten". Jag vågar påstå, att de kristna skolorna i hela Norden starkt betonar respekten för den enskilda elevens integritet. Carsten Hjorth Pedersens bok "Påverkan med respekt"³ har varit en viktig inspirationskälla för skolornas arbete med detta. Hjorth Pedersen skriver i en annan av sina böcker, "Respekt!", följande:

"De flesta pedagogiska tänkare i dag har också lämnat tanken på neutral uppfostran. Det ser ut att vara mycket mer realistiskt och konstruktivt, att ta sin utgångspunkt i att påverkan är en uppenbar nödvändighet, för att barnet över huvud taget ska bli självständigt. Detta kallas 'den pedagogiska paradoxen', det vill säga förhållandet att vi måste utgå från barnets osjälvständighet – och därför uppfostra, undervisa och påverka det – för att främja barnets självständighet och frigörelse. Barn är, så att säga, tvungna att ha något fast att förhålla sig till; något som de, om inte annat, kan ta avstånd från.

Men för att det ska kunna lyckas, är det avgörande, att påverkan sker i frihet och med respekt för barnet. Även små barn ska ha en grad av frihet. Och det är oerhört viktigt, att denna överlämning till barnet sker successivt, genom att barnet i ständigt ökande grad kan ta till vara och förverkliga den rättighet, som det har vid varje tidpunkt i sitt liv. Men ansvarsöverlåtandet ska alltså alltid ske i förhållande till barnets ålder och mognad."⁴

Hjorth Pedersens resonemang ligger helt i linje med Barnkonventionens beskrivning.

Barnkonventionen slår fast (artikel 29.2) att den inte får tolkas som en inskränkning i enskildas och organisationers rätt att driva utbildningsanstalter, under förutsättning att principerna i punkt 29.1 iakttas. Staten har också möjlighet att fastställa en minimistandard för sådana anstalter. I Sverige har denna så kallade minimistandard utvidgats allt mer, så att i dag i princip samma regler gäller för kommunala och fristående skolor, vilket stämmer dåligt med konventionens intention.

Sammantaget är det en gåta hur man kan använda barnkonventionen som argument mot konfessionella skolor. Barnkonventionen tydliggör att det är föräldrarna som har huvudansvaret för barnets fostran och utveckling, och inte staten. De som är emot konfessionella skolor, kan inte hänvisa till konventioner om mänskliga rättigheter som stöd för sin åsikt. Tvärtom, så fastslår konventionerna rätten till utbildning och undervisning i överensstämmelse med föräldrarnas övertygelse. Det vore hederligare av dem som vill stoppa religiösa skolor att erkänna att de inte står bakom vare sig *Barnkonventionen*, *Europakonventionen* eller *FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna*.

¹ <http://www.dn.se/debatt/dags-for-s-att-saga-nej-till-religiosa-friskolor/>, publicerad 2017-03-24, hämtad 2017-06-05

² <http://www.gp.se/nyheter/hedersflickorna/gp-avsl%C3%B6jar-527-unga-offer-f%C3%B6r-hedern-1.4310835>, publicerad 2017-05-29, hämtad 2017-06-05

³ Pedersen, Carsten Hjorth (2007): Påverkan med respekt. Skoleliv mellem intimisering och desertering. Gyldendal.

⁴ Pedersen, Carsten Hjorth (2013): Respekt! Forlagsgruppen Lohse. (Citatet är översatt från danska.)

2. Ett samhälle utan alternativa skolor är ett farligt samhälle

I Sverige har vi länge hyllat pluralismen. Vi säger oss helt enkelt "gilla olika". Frågan är hur pass djupt den övertygelsen egentligen sitter. Eboo Patel, som var rådgivare åt president Obama, har i tidskriften *Sojourners* uttryckt detta så här: "den verkliga utmaningen i att leva i en mångfaldig demokrati ligger inte i att hantera de olikheter som man uppskattar, utan att arbeta med dem som man inte tycker om."⁵

Uttryck som politisk korrekthet är vanligt förekommande i dagens samhällsdebatt, inte minst på sociala medier. Jag är inte riktigt bekväm med det uttrycket, eftersom det inte sällan används som täckmantel för främlingsfientlighet och islamofobi. En politiker som uttrycker sig positivt om invandrare får till exempel snabbt en pk-stämpel på sig och på så sätt omöjliggörs en debatt i sakfrågan, lika effektivt som det åsiktsförtryck som pk-begreppet⁶ belyser.

Samtidigt är det uppenbart att vi verkligen har fått en allt trängre åsiktskorridor. Det gäller inte bara för Sverige, utan är en tendens i hela västvärlden. Nicholas Kristof, amerikansk journalist och författare, skrev en ledare i *Dagens Nyheter*⁷ om bristen på ideologisk mångfald på amerikanska universitet. Han konstaterar där självkritiskt att vår tolerans inte sträcker sig så långt: "Vi öppnar famnen för människor som inte ser ut som vi själva – om de tänker som vi."

Kristof beskriver bisarra studentreaktioner efter Donalds Trumps valseger och konstaterar att "bristen på ideologisk mångfald på universiteten gör studenterna och liberalismen själv en otjänst, och här och där urartar liberalismen till självparodi."

Han säger vidare att vi, oavsett politisk inställning, blir gällare i rösten av att bo i en bubbla och avslutar med följande slagkraftiga meningar:

"I dag betyder "det där är en akademisk fråga" ofta "det är ovidkommande", och det är obeskrivligt sorgligt. Ett sätt att korrigera det är att vi liberaler på allvar hyllar den mångfald som vi säger oss tro på."

Det är en slutsats som borde stämma till eftertanke bland alla som säger sig stå för pluralism, tolerans och liberalism.

Alternativa skolor är en viktig förutsättning för en sund samhällsutveckling. Ett fritt samhälle förutsätter att det finns verkliga alternativ också inom utbildningssektorn.

Som försvar för sitt förslag att alla religiösa inslag ska förbjudas i svensk skola, påstod ett antal socialdemokrater i en debattartikel⁸ i april 2017 att många delstater i Tyskland har hela skoldagen konfessionsfri i alla skolor. I själva verket är tyska skolor, som godkänts som religiösa skolor, skyldiga att låta sin religiösa profil genomsyra hela skolverksamheten. (Dessutom är religionsundervisningen i de offentliga, delstatliga tyska skolorna uppdelad, beroende på religionstillhörighet. Det är alltså företrädare för de olika religionerna som undervisar och eleverna väljer undervisningsgrupp utifrån den egna religionen.) En kristen skola, som inte låter den kristna profilen påverka skolverksamheten, kan mista sitt tillstånd för att den inte är tillräckligt kristen. Detta beror på att lagstiftaren har insett att det är i hela samhällets intresse att det finns en idémässig mångfald på utbildningsområdet.

Jenny Berglund, docent vid Södertörns högskola, och en ofta anlitad expert även internationellt på framför allt islamisk undervisning, beskrev i tidningen *Skolvärlden* i maj 2017 hur många länder i Europa har en helt annan syn än den rådande svenska, på hur respekten för andra kulturer bäst uppnås:

"Den svenska modellen med religionskunskap är väldigt ovanlig i ett europeiskt perspektiv. Den bygger på idén att om vi lär oss om olika religioner så blir vi toleranta och mindre fördomsfulla. I många andra länder är idén i stället att om du fostras in i din egen tradition så blir du en trygg medborgare och får då lättare att möta människor med andra traditioner ..."⁹

Det kan tilläggas att på andra områden än religion har den svenska staten resonerat på liknande sätt som dessa andra länder, även långt innan friskolereformen, genom att tillåta etniska skolor, till exempel finska och estniska.

Om de socialdemokratiska debattörerna medvetet ljög eller om de verkligen så totalt missförstått den tyska lagstiftningen, kan man bara spekulera i. Uppenbarligen var det i alla fall framgångsrikt, eftersom den socialdemokratiska kongressen några dagar senare gick på deras linje. Hur som helst, är det sorgligt att många svenska politiker tycks sakna insikt i hur viktigt det är för vårt samhälle att utbildningssektorn inte präglas av likriktning.

Att alla grundläggande internationella konventioner om mänskliga rättigheter betonar vikten av ideologiska alternativ inom skolan verkar i dag alltmer beklagas av många politiker. Det har blivit vanligt att även politiker som försvarar religiösa skolor uttrycker att Sveriges internationella åtaganden inte medger att religiösa inslag förbjuds. Det är då inte längre de mänskliga rättigheterna man vill försvara, utan snarare plikten att leva upp till de avtal Sverige undertecknat. Detta är ur demokratisk synpunkt en mycket oroande utveckling, som visar att man inte förstått anledningen till att mänskliga rättigheter måste värnas. Det är inte en fråga enbart om att skydda minoriteters situation (vilket är nog så viktigt), utan i minst lika hög grad handlar det om att säkerställa ett öppet och fritt samhällsklimat i stort; att värna ett samhälle som är värt att leva i, för alla.

Gymnasieminister Ekström gjorde ett uppseendeväckande uttalande i Sveriges Radio, när hon försökte förklara varför det inte är aktuellt att förbjuda religiösa skolor helt: "Den frågan är faktiskt inte aktuell eftersom Sverige under den borgerliga regeringen skrivit på att vi är med i en konvention som säger att vi måste tillåta skolor som har en konfessionell inriktning i det svenska systemet."¹⁰ I vanliga fall är Ekström en kunnig person, väl insatt i utbildningsfrågor. Men när det kommer till mänskliga rättigheter visar hon en förvånansvärd okunnighet. Hon verkar inte veta riktigt vilken konvention det handlar om, men syftar säkerligen på Europakonventionen. Den blev svensk lag 1995, i samband med Sveriges medlemskap i EU. Beslutet stöddes även av det parti Ekström företräder, Socialdemokraterna. Att en svensk minister så påtagligt distanserar sig från Europakonventionen är oroväckande, inte minst med tanke på vad som står på regeringens särskilda webbplats för mänskliga rättigheter, där det fastslås att "Ansaret för att de mänskliga rättigheterna inte kränks vilar på regeringen och på all statlig och kommunal verksamhet."¹¹

De som vill förbjuda religiösa skolor gör det utifrån en föreställning att staten är en garant för det goda samhället. Idéer som utmanar majoritetssamhällets uppfattningar uppfattas då som ett hot. Om dessutom tilltron brister till att de statliga koncepten verkligen är överlägsna de alternativa och kan konkurrera med dem, så återstår att ta till förbud.

Vi kan ta exemplet från hösten 2016, med Liberalernas förslag att förbjuda religiösa skolor eftersom de anser att dessa skolor skapar segregation. Partiföreträdare yttrade att de är oroliga för en utveckling där islamiska skolor växer fram i förorterna. Den bakomliggande orsaken till detta är det svenska samhällets integrationsmisslyckande. Svenska skolor och andra myndigheter har misslyckats med att skapa förtroende hos stora invandrargrupper. I stället för att fokusera på hur man ska rätta till detta misslyckande, så inriktar man sig på att brännmärka de alternativ som växer fram. Uppenbarligen har man inte förtroende för att kommunala skolor ska kunna bryta det negativa mönstret och nå fram till invandrarfamiljer. I stället blir lösningen att förbjuda alternativen.

Det är så här totalitära samhällen växer fram. När de statliga företrädarna anser att medborgarna inte förstår sitt eget bästa utan väljer fel, så tvingar de i stället människor att rätta in sig i ledet. Man säger sig vara för pluralism, men vill i själva verket ha bort det man inte själv tror på. Både historien och vår samtid är full av avskräckande exempel på vad som sker i samhällen som försöker skydda människor från deras egna val.

Historien visar att de flesta människor anpassar sig i totalitära samhällen. Det är endast de som har en stark ideologisk övertygelse som vägrar att underordna sig. Ett fritt och demokratiskt samhälle behöver därför särskilt värna om friheten för olika livsåskådningar, så länge dessa inte kränker andras mänskliga rättigheter. Att säkerställa rätten till religiösa skolor innebär en vaccination mot en osund och farlig likriktning i samhället.

⁵ <https://sojo.net/magazine/septemberoctober-2016/how-live-diverse-democracy>, publicerad 2016-07-26, hämtad 2017-06-05, fritt översatt till svenska

⁶ pk = politiskt korrekt

⁷ <http://www.dn.se/arkiv/ledare/vara-egna-ekons-forbannelse/>, publicerad 2016-12-15, hämtad 2017-06-05.

Den ursprungliga texten är något längre och publicerades i en kolumn i New York Times 2016-12-10:

https://www.nytimes.com/2016/12/10/opinion/sunday/the-dangers-of-echo-chambers-on-campus.html?_r=0, hämtad 2017-06-05.

⁸ <http://www.dn.se/debatt/replikor/skolelever-har-ratt-att-slipa-religios-paverkan/>, publicerad 2017-04-03, hämtad 2017-06-05

⁹ <http://skolvarlden.se/artiklar/svenska-modellen-ar-ovanlig-i-europa>, publicerad 2017-05-30, hämtad 2017-06-05

¹⁰ <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6637605>, publicerad 2017-02-23, hämtad 2017-06-05

¹¹ <http://www.manskligarattigheter.se/>, hämtad 2017-06-05

3. Kristendomens sociala patos

Hela kristendomens historia har präglats av viljan att göra gott i samhället, att förbättra människors livsvillkor, inte minst inom vård, omsorg och utbildning. Och speciellt när staten inte klarat av att garantera god kvalitet på dessa områden, så har kristna individer och organisationer trätt in och gjort enorma insatser. Personer som Johan Amos Comenius, den moderna pedagogikens fader, William Wilberforce, som vigde sitt liv åt att avskaffa slaveriet, Martin Luther King, Moder Teresa – listan skulle kunna göras hur lång som helst. Detta var inte personer som gjorde gott och råkade vara kristna, utan själva drivkraften för dem var deras kristna övertygelse. Det här engagemanget är en kärna i den kristna övertygelsen, baserat på den kristna människosynen att varje människa är skapad och älskad av Gud.

Jesus var synnerligen utmanande mot sin samtid, både genom hur han själv uppträdde mot sina medmänniskor och genom vad han förväntade sig av andra. Han levde i en kultur där barmhärtighet och medkänsla ansågs viktigt, och ändå blev människor chockerade över hans sätt att bemöta dem som hamnat på livets skuggsida. När Jesus berättade om den barmhärtige samariern¹², provocerade han sina åhörare genom att beskriva hur prästen och leviten, de förväntat goda, religiösa människorna, räddhågat bara gick förbi den misshandlade mannen, medan samariern, från en folkgrupp som var föraktad och sågs som inkräktare, stannade och tog hand om den skadade, utan att få något tillbaka. Med sin liknelse tvingade Jesus också den laglärde man, som försökte sätta dit honom med sin fråga, att erkänna samariern som den misshandlade mannens nästa; ett uttalande som inkluderade samariern bland dem som man var skyldig att älska som sig själv. En berättelse som ännu, två tusen år senare, är rykande aktuell i flyktingkrisens Europa.

Det är ett återkommande tema i evangelierna, hur Jesus, till människors häpnad, och ibland fasa och avsky, sökte sig till dem som var utslagna och föraktade. Han behandlade varje människa med respekt, vare sig de var prostituerade, missbrukare eller hatade tullindrivare. I Lukasevangeliet berättas att Jesus sa: "Älska era fiender, gör gott och ge lån utan att hoppas få igen ... Var barmhärtiga, så som er fader är barmhärtig." Det står också om honom att "när han såg människorna fylldes han av medlidande med dem, för de var illa medfarna och hjälplösa, som får utan herde".

Det är alltså ingen slump att just den kristna kulturen frambringat ett starkt samhällsengagemang.

Den indiske filosofen Vishal Mangalwadi har många intressanta synpunkter på kristen kultur som vi, som vuxit upp i Västerlandet, har svårt att se själva. Han visar i sin bok *The Book that made your world* bland annat på hur den kristna kulturen skapat den moderna läkarvetenskapen, vilket andra kulturer, trots framstående läkare, misslyckats med:

"Grekisk, romersk, indisk och islamisk civilisation frambringade framstående läkare; men trots det utvecklade de inte den moderna läkekonsten eftersom de inte kunde skapa kulturer som kännetecknas av omsorg."¹³

"Med detta enastående arv kunde islamisk civilisation fortsatt och utvecklat den moderna läkekonsten, eftersom islam också tror på en barmhärtig Gud och respekterar Jesus Kristus som profet. De lyckades inte dra nytta av sina förutsättningar eftersom de föredrog att följa en militär hjälte – Muhammed – i stället för en självutgivande frälsare, Kristus."¹⁴

Mangalwadi citerar också den brittiske författaren och samhällsdebattören Malcolm Muggeridge, som konstaterade: "Jag har tillbringat ett antal år i Indien och Afrika, där jag funnit massor av barmhärtighetsinsatser utförda av kristna från alla möjliga samfund; men jag har aldrig råkat på ett sjukhus eller barnhem som drivs av Fabian Society [brittisk socialistisk organisation], eller någon humanistisk leprakoloni."¹⁵

Den kristna tradition som i mångt och mycket format vårt land, den lutherska, har en stark betoning på människans uppdrag att göra världen bättre. Att tjäna nästan (medmänniskan) och att tjäna samhället var centralt i Luthers förkunnelse. För att förstå de svenska folkrörelserna och det i Sverige traditionellt

starka ideella samhällsengagemanget, behöver man inse hur landet formats av ett kristet tänkande, i luthersk tappning.

Även i det svenska samhället i dag utgör kristna volontärinsatser en viktig del i den välfärd som vi ofta tar för självklar. Kyrkornas bidrag är enorma på det sociala området. Samhällsapparaten skulle förmodligen ha kollapsat utan kyrkornas insatser under den så kallade flyktingkrisen. Det är märkligt att en del politiker och samhällsdebattörer anser att just skolan ska vara undantagen från den kristna samhällsinsatsen.

¹² Bibeln, Lukasevangeliet kapitel 10, vers 25-37

¹³ Mangalwadi, Vishal (2011): *The Book That Made Your World*, Thomas Nelson, sid. 301, fritt översatt till svenska

¹⁴ Ibid, sid. 308, fritt översatt till svenska

¹⁵ Ibid, sid. 314, fritt översatt till svenska

4. Sekularismens intolerans

Allt oftare hör man politiker och andra opinionsbildare plädera för ett sekulärt samhälle. Som med så många andra uttryck är det inte alldeles självklart vad man menar med detta. En del förefaller att helt enkelt mena en sekulär stat, som skulle kunna förstås som en statsmakt som inte favoriserar en viss livsåskådning, utan har en pluralistisk utgångspunkt. Andra går betydligt längre, och vill bannlysa alla åsikter grundade på religion från det offentliga rummet. Ett sådant synsätt hävdar att religion är något privat och att övertygelser grundade på religion inte har något existensberättigande i det offentliga samtalet, utan ska hållas inom hemmets / kyrkans / moskéns väggar. Allt vanligare har det också blivit med åsikten att religiös undervisning inte ska få förekomma före 18 års ålder. Det är ett system som tillämpades i Sovjetunionen och som står i skarp motsats till Barnkonventionen.

De flesta sekularister ligger någonstans mellan dessa ståndpunkter. I en debattartikel i DN 2009¹⁶ argumenterade ett antal kända politiker och kulturpersonligheter för det sekulära samhället. De vände sig mot ett antal företeelser som redan är reglerade i svensk lag, såsom hedersförtryck och könsstympning. Dessutom kritiserade de förekomsten av konfessionella skolor (där de ansåg sig ha den exklusiva kunskapen att kunna avgöra att kontrollen är bristfällig) och religiösa krafters motstånd mot att ge människor "en värdig död". Det senare är ju nyspråk för dödshjälp. Debattörernas syfte är uppenbarligen att minska religionens inflytande, till förmån för ett sekulärhumanistiskt samhälle.

Nyamko Sabuni, senare minister, uttalade i Expressen¹⁷ redan 2005 att "Religiösa skolor hör inte hemma i ett upplyst sekulärt samhälle". Uttalandet är ganska typiskt för sekularister. Dels framställs sekularism och religion som varandras motsatser. Sekularism innebär då inte endast att samhället ska förhålla sig neutralt till religion, utan stödja frånvaron av religion, åtminstone i det offentliga. Dels beskrivs det sekulära samhället som "upplyst", det vill säga intellektuellt överlägset religiösa föreställningar.

Dåvarande gymnasieministern Hadzialic, påstod att "skolundervisning ska vara sekulär"¹⁸, i samband med att hon som minister initierade en debatt om att förbjuda religiösa skolor. Eftersom kravet redan finns att undervisningen ska vara icke-konfessionell, finns det skäl att tro att ministern med "sekulär" menade något mer än så. Annars skulle en ansvarig minister rimligen använt det begrepp som skollagen gör.

Hösten 2016 föreslog också några ledande företrädare för Liberalerna, med partiledaren Jan Björklund i spetsen, ett totalt stopp för nya religiösa skolor¹⁹. Det argument de gång på gång upprepade är att skolan inte får bli en förlängning av föräldrarnas kulturella och religiösa uppfattningar. I en slutreplik hävdade Christer Nylander, vice ordförande i Riksdagens Utbildningsutskott, att skolan ska vara en fristad från föräldrarnas uppfattningar. Det uttalandet är belysande för en sekularistisk syn. Det behövs fristäder gentemot föräldrarnas kulturella och religiösa uppfattningar, enligt Nylander. Det är en ytterst negativ syn på föräldrars roll och på kulturella och religiösa yttringar, åtminstone om de avviker från majoritetssamhället. Det är uppseendeväckande att just företrädare för ett liberalt parti ger uttryck för en sådan syn på staten som överordnad föräldrarna.

När Europakonventionen slår fast att staten ska "respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse"²⁰, så förefaller det innebära just en förlängning av föräldrarnas kulturella och religiösa uppfattningar in i utbildningen och undervisningen; det som Liberalerna vill skapa fristäder från.

Det ovanstående är exempel på vad några inflytelserika personer i svensk samhällsdebatt ger uttryck för. Finns det då skäl att påstå att en intolerant sekularism verkligen blivit dominerande i svensk skola?

I en uppmärksammas doktorsavhandling beskriver Karin Kittelmann Flensner hur religionsundervisningen på svenska gymnasieskolor skildrar religion som något avvikande och irrationellt.

”En sekularistisk diskurs var dominerande under lektionerna och förutsatte att religion var något omodernt och tillhörande en tid innan vetenskapen försett mänskligheten med tillfredsställande svar. En icke-religiös, ateistisk ståndpunkt beskrevs som neutral och opartisk i förhållande till ämnet och förknippades med att vara en rationell, kritiskt tänkande person. Individualism och att göra individuella rationella val beskrevs som värden överlägsna olika aspekter av religion.

...

Att vara ”religiös” eller tillhöra en religiös tradition tillhörande någon av världsreligionerna, kopplades till uttryck för förtryck och att underkasta sig irrationella regler.”²¹

Avhandlingen indikerar att elever med en religiös tro upplever det svårt att tala fritt om sin tro under lektionerna:

”Eleverna uttryckte sällan sin personliga inställning i förhållande till någon religiös tradition, utan använde uttryck i tredje person, vilket gav samtalet en mer allmän karaktär.”²²

Att det är på det här sättet, kan nästan varenda troende person som genomgått svensk skola under de senaste 20 åren intyga. Nedsättande attityder gentemot religiös tro har blivit så vanligt förekommande i svensk skola att ingen längre reagerar. Hade motsvarande skett inom någon annan diskrimineringsgrund, så hade det blivit ett ramaskri. För att inte tala om vad som hänt ifall en icke-troende elev i en religiös friskola blivit bemött på motsvarande sätt.

De inflytelserika debattörerna i den ovan nämnda artikeln på DN-debatt hävdar att ett sekulärt samhälle ”är den enda samhällsform som visar samma självklara respekt för alla människor, oavsett deras kulturella eller religiösa bakgrund”²³. Det är en utsaga som inte direkt präglas av självkritik. Kittelmann Flensners avhandling tyder i stället på att vi i själva verket fått en skola som förtrycker elever med religiös tro.

Att det kunnat bli så beror naturligtvis inte på sekularismens grundläggande värderingar (eller kanske vi ska säga tro!) om alla människors lika värde etcetera. Dessa värderingar har ju uppenbart också sina rötter i den kristna kontexten. Nej, orsaken till att vi fått denna förtryckande sekularism ligger i att företrädarna anser sig mer upplysta än alla andra.

När företrädare för kristna skolor höjer sin röst i debatten om religiösa skolor genom debattartiklar i dagspressen, möts man numera av en tilltagande hatpropaganda på sociala medier. De människor som hör av sig direkt använder i allmänhet en bättre ton, men hållningen är genomgående överlägsen och nedvärderande. Vi kan ta ett exempel från ett mejl sommaren 2016. I motsats till många andra inlägg är det skrivet utan kränkande tillmälen, men det är ändå symptomatiskt för attityden hos den nya sekularismens företrädare:

”Hela den fantastiska värld vi i dag lever i har vi tacka ateister och sekulärt, pragmatiskt tänkande för, inte dom ökenhistorier som sprids som en ”sanning”. ”

”Religion har alltid bara haft ett mål, och det är att styra massorna med rädsla och okunskap...”

”Religionskunskap är viktigt, för att se hur långt vi har kommit när vi kastade det tunga oket religion faktiskt utgör.”

”Jag inser att när religioner är på tillbakagång så kämpar man ännu hårdare för att lura in folk i dem, men jag är så glad att ni förlorar och om ett par hundra år kommer vi en gång för alla vara fria från dess destruktiva inflytande.”

Sekularister varnar gärna för religiösa fördomar, men har ofta förtvivlat svårt att se sina egna. Varför vara kritisk mot sin egen ståndpunkt, när man vet att man har *sanningen*? Det går givetvis inte att dra alla sekularister över en kam, men det är uppenbart att en aggressiv, ateistisk form av sekularismen är på framåtmarsh, en form som är minst lika intolerant som de religiösa avarter den kritiserar.

Tilläggas bör att jag är fullt medveten om att ateister i dag förföljs i flera påtagligt religiöst präglade stater. Detta är givetvis lika oacceptabelt som sekularisters förtryck av religiösa. Åsiktsförtryck, oavsett vem som står för det, hör inte hemma någonstans, och absolut inte heller i en demokrati som Sverige.

¹⁶ <http://www.dn.se/debatt/darfor-ar-det-viktigt-med-ett-sekular-samhalle>, publicerad 2009-06-18, hämtad 2017-06-05

¹⁷ <http://www.expressen.se/debatt/radda-barnen-fran-religiosa-friskolor>, publicerad 2005-08-29, hämtad 2017-06-05

¹⁸ <http://www.aftonbladet.se/nyheter/samhalle/article23074946.ab>, publicerad 2016-06-27, hämtad 2017-06-05

¹⁹ <http://www.dn.se/debatt/vi-vill-satta-stopp-for-fler-religiosa-friskolor-i-sverige/>, publicerad 2016-09-11, hämtad 2017-06-05

²⁰ Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, artikel 2 i första tilläggsprotokollet

²¹ Karin Kittelmann Flensner, Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden, University of Gothenburg, 2015, sid 256, https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/41110/1/gupea_2077_41110_1.pdf, hämtad 2017-06-05, fritt översatt till svenska

²² Ibid, sid 259, fritt översatt till svenska

²³ <http://www.dn.se/debatt/darfor-ar-det-viktigt-med-ett-sekular-samhalle/>, publicerad 2009-06-18, hämtad 2017-06-05

5. En aggressiv sekularism leder till extremism

Det är lätt att se likheter mellan samhällsklimatet i Frankrike och Sverige, men Frankrike har gått längre i sin statliga sekularism. Franska har ett särskilt ord för sekularismen, *laïcité*, som har historiska rötter ända tillbaka till franska revolutionen, men som fått en delvis ny innebörd de senaste åren. Efter att ha varit en princip, lagstadgad 1905, för att säkerställa att samvetsfrihet gäller för alla medborgare och att ingen religiös inriktning favoriseras, så har *laïcité* mer och mer kommit att användas för att begränsa religionens inflytande i samhället. I spåren av en växande muslimsk minoritet fattades flera beslut i början av 2000-talet, som skärpte den sekulära hållningen; religiösa symboler förbjöds i franska skolor, bärandet av burka och niqab förbjöds på allmän plats. De senaste årens terrorattacker, utförda av islamistiska extremister, har gjort att *laïcité* förstärkts ytterligare; en särskild *laïcité*-dag har proklamerats, lärarstudenter får genomgå ett test för att visa att de har tillräcklig kunskap om sekularismen och alla elever och deras föräldrar måste underteckna en särskild *laïcité*-stadga. Statsvetaren Dominique Moïsi säger i en artikel i New York Times att *Laïcité* har blivit Republikens första religion och att den kräver lydnad och tro.²⁴

Har då den franska modellen varit framgångsrik i att skapa ett samhälle präglad av tolerans och frihet? Svaret är tyvärr ett tydligt nej.

I samband med ett seminarium i FN-högkvarteret i Genève i april 2016 samtalade jag och andra representanter för Kristna Friskolerådet med Georges Haddad, tidigare chef för bland annat Paris-Sorbonne-universitetet och för Unescos avdelning för högre utbildning. Haddad menade att den franska sekularismen har stor del i att det franska samhället i dag är på väg att slitas sönder av spänningar. Han berättade att de franska ungdomar som ansluter sig till IS och andra militanta islamistgrupper, nästan uteslutande gått på statliga franska skolor.

En av föredragshållarna vid seminariet var Jean Noël Dumont, fransk docent i filosofi. Han förklarade att den franska sekularismens försök att neutralisera det allmänna utrymmet, resulterar i att människor med en religiös övertygelse drivs till antingen resignation eller extremism. Antingen tvingas man acceptera sekularismens spelregler och hålla sin övertygelse strikt privat, eller så dras man till extrema rörelser som vägrar underordna sig en sådan samhällsordning.

Dumont menade vidare att de katolska skolorna varit mycket mer framgångsrika än de statliga i bemötandet av elever med muslimsk tro. (Många muslimer väljer katolska skolor, både pga. deras kvalitet och för att religiösa frågor där tas på allvar.) I de katolska skolorna undervisar man inte om religion som om det var ett museiobjekt. Åsikter möts med gästfrihet, inte neutralisering, dialog i stället för tystnad. Dumont avslutade med att konstatera att elever med annan tro, särskilt muslimer, rapporteras känna sig mer fria i en kristen skola än i en statlig, där de blir tillsagda att hålla tyst om det som betyder mest för dem.

Fakta talar för att Haddad och Dumont har rätt i sin analys att det franska samhällssystemet driver fram en radikalisering. I en artikel i Brookings²⁵ pekar forskarna Will McCants och Chris Meserole på att det inte är utbildning, hälsa eller levnadsstandard som är de tydligaste måtten för att förutsäga hur stor andel unga som kommer att radikaliserars i ett land, utan om franska är officiellt språk i landet! Fyra av de fem länder i världen som har störst andel radikaliserade unga muslimer är fransktalande, bland dem Frankrike och Belgien. Artikelförfattarna drar slutsatsen att den franska kulturen, med dess aggressiva sekularism, är en viktig orsak. I dessa länder ser man också att andra faktorer - hög ungdomsarbetslöshet och urbanisering - har extra stor effekt på radikaliseringsandelen. Med andra ord verkar det som att utanförskapet hos unga arbetslösa män i förorter, utgör en extra stor riskfaktor för radikalisering i en sekularistisk samhällskultur.

Forskarna bakom artikeln bygger sina slutsatser på data från de bästa statistikällor som finns att tillgå. De har givetvis insett att utfallet kan upplevas kontroversiellt och har därför noggrant presenterat hur de gått till väga på bloggen religional.org.²⁶

²⁴ http://www.nytimes.com/2015/02/06/world/old-tradition-of-secularism-clashes-with-frances-new-reality.html?_r=0, publicerad 2015-02-05, hämtad 2017-06-05

²⁵ <https://www.foreignaffairs.com/articles/2016-03-24/french-connection>, publicerad 2016-03-24, 2017-06-05

²⁶ <https://religion.al.org/2016/04/25/french-connection-part-ii-radicalization-laicite-and-the-islamic-veil/>, publicerad 2016-04-25, hämtad 2017-06-05

6. Förtroendefull integration

Många invandrarfamiljer, inte minst muslimska, söker sig i dag till kristna friskolor. De kristna skolorna gör ett oerhört viktigt integrationsarbete, samtidigt som de märkligt nog ofta beskylls för att vara segregering.

De senaste åren har stora mängder människor kommit till vårt land. Nästan alla dessa nyanlända har det gemensamt att religionen är en mycket viktig del i deras identitet. De kommer hit och möter en kultur som behandlar religiösa övertygelser som något otidsenligt och anti-intellektuellt. Om människor som invandrar till vårt land upplever att de bemöts på ett hånfullt sätt, pga. deras kultur och religion, så skapas frustration. En del av dessa frustrerade människor kommer att utgöra en säkerhetsrisk för andra. Och ingen som upplever den här alienationen i mötet med det svenska samhället kommer att uppnå sin potential i sitt nya hemland. En väl fungerande integration, med bibehållen respekt för människors olikheter, är nödvändig, både för att undvika en våldsspiral och för att mottagarlandet ska få nytta av den kompetens som strömmar in.

Man kan uttrycka det så här: De stora invandrargrupperna från Mellanöstern och Afrika kännetecknas av kollektivism, religiositet och tydliga normer. Det går inte att stoppa svensk individualism, sekularisering och värdenneutralitet i halsen på dem och förvänta sig att det ska fungera. Ett stort hinder för en fungerande integrationsprocess är vår kulturimperialism; att vi tolkar för oss udda kulturella yttringar utifrån vår egen snäva världsbild.

Vi kan ta frågan om hur man ska hälsa som exempel. Våren 2016 var upprördheten stor eftersom ett par svenska politiker inte ville ta kvinnor i hand när de hälsade. Partierna försökte först försvara sina företrädare, men tvingades backa och göra avbön när kritikstormen tilltog. Det hävdades att oviljan att hälsa i hand var ett uttryck för en nedvärderande kvinnosyn. Det hjälpte inte att de som på detta flagranta sätt brutit mot svenska värderingar försökte förklara att i deras ögon var handhälsande med det motsatta könet en intim handling. I Sverige hälsar man minsann genom ett handslag.

Min generella erfarenhet är att muslimer, oavsett kön, hälsar på ett betydligt mer respektfullt sätt än svensken i allmänhet. Man kan tycka att detta borde vara det viktiga, inte hur hälsningsritualen går till.

Under Almedalsveckan 2016 talades det mycket om svenska värderingar. Vi ser en trend över hela Europa att betona nationella värderingar. När dessa värderingar ska definieras blir det betydligt svårare. Olika personer lägger in olika betydelse i begreppet. I många fall finns en koppling till rent främlingsfientliga strömningar.

Under sommaren 2016 var frågan om könsseparerad idrottsundervisning hett debatterad. Det började med att dåvarande gymnasieministern Aida Hadzialic uppgav att hon fått "oroväckande signaler" om att religiösa skolor delade upp pojkar och flickor i undervisningen.²⁷ När en reporter ställde de naturliga följdfrågorna var ministrarnas svar synnerligen vaga och det visade sig att Skolinspektionen inte höll med om beskrivningen.²⁸ När det kom fram att Skolinspektionen några månader tidigare gett en muslimsk friskola grönt ljus för att ha könsuppdelade idrottslektioner, blev det ett fullkomligt ramaskri från en del debattörer, med krav på förbud mot alla religiösa skolor. Det kanske mest uppseendeväckande var att politiker, från vänster till höger, samstämt markerade att det inte var förenligt med svenska värderingar att dela upp pojkar och flickor. Det är extra intressant med tanke på att tidigare utbildningsministern Jan Björklund – den som kraftigast lanserat begreppet "svenska värderingar"²⁹ – för några år sedan var öppen för tanken att ha, inte bara enstaka lektioner, utan renodlat könsuppdelade klasser.³⁰

Jag är oroad över den här tendensen att förenkla komplicerade frågor. Politiker måste våga säga att det finns både för- och nackdelar med könsuppdelade idrottslektioner. Om de styrs av rädsla för kritik så blir deras politik onyanserad och populistisk. Skolinspektionen motiverade sitt beslut att godkänna den muslimska skolans konstruktion med könsuppdelade idrottslektioner, med att skolan hade ett aktivt värdegrundsarbete och arbetade för att motverka traditionella könsmönster.³¹ Skolan uppgav själv att

flickorna annars skulle skolkat från idrottslektionerna.³² Det har också kommit fram att det finns kommunala skolor som har könsuppdelad idrottsundervisning. Ingen har dock framfört krav på att alla kommunala skolor därför borde förbjudas. Vid kommunala Bjärehovsskolan i Bjärred motiverar man den könsuppdelade idrottsundervisningen med att både närvaron och betygsresultaten blir bättre.³³

Det är svårt att argumentera mot fördelarna med att flickor i högre utsträckning deltar på idrottslektionerna om de har könsuppdelad undervisning. Samtidigt är det givetvis problematiskt om de bakomliggande orsakerna är påtvingade och bottnar i en syn på flickor som sexualobjekt. Men är det inte så att även feministiska skäl till att vilja ha könsuppdelade lektioner egentligen har samma utgångspunkt? I en ideal skola skulle alla elever alltid behandlas med full respekt av alla. Men när verkligheten avviker från idealet, så måste ibland de inblandades bästa sättas före våra utopier. Det är samma princip som gör att skolan flyttar på en mobbare om den inte lyckas få mobbningen att upphöra, i stället för att bara hävda att det måste kunna fungera. Jag kan tyvärr inte se någon annan orsak till att det blev så oerhört starka reaktioner mot den muslimska skolan – så att man ropade på förbud mot religiösa skolor i stället för att diskutera sakfrågan – än religionsrädsla och främlingsfientlighet.

Om de människor som kommer hit ska kunna respektera och omfatta de värderingar som behövs för att samhället ska fungera, så behöver vi kunna skilja ut vad som är verkligt viktiga värderingar och vad som bara är våra egna kulturella besynnerligheter.

Det finns givetvis områden där de som kommer till Sverige måste ta till sig värderingar, om de inte redan omfattar dem. Det kan gälla kvinnoyn, barnaga, synen på individens frihet etcetera. Egentligen handlar det om värderingar som fastslås i de olika internationella konventionerna om mänskliga rättigheter.

Om vi tar kvinnoynen som exempel, så är den verkligen ett problem, och långt ifrån enbart bland muslimska invandrare, vilka är mest utsatta för kritik på området. Frågan är mycket aktuell även i andra invandrargrupper och för all del även i traditionellt svenska ungdomsmiljöer. Men eftersom vi här diskuterar religion och integration, så håller vi oss till den delen. Att bära slöja kan vara resultatet av ett självständigt val, men det kan också vara påtvingat, ett kollektivistiskt förtryck. Ett sådant förtryck är verkligen ett växande problem i det svenska samhället, med religiöst motiverade åsiktspoliser. Hur kommer man till rätta med det? Ja, inte genom att angripa kvinnorna och demonisera islam. Ett sådant beteende är inhumant och dessutom kontraproduktivt. Det kommer enbart att förstärka det man vill motverka. Men genom att ge ett positivt budskap, att var och en har rätten att bestämma över sitt eget liv, så bygger man upp en motståndskraft mot förtryck. Avgörande för hur det budskapet går fram, är dock förtroendet för den som levererar det. Det är här som kristna aktörers erfarenheter och insatser är så viktiga. Allt handlar om förtroende och en överlägsen sekularistisk hållning kommer inte att inge det förtroendet.

De kristna skolorna tar i dag emot många invandrarelever, med olika religionstillhörighet. Vi ser en tendens över hela Västeuropa att muslimska familjer i allt högre grad efterfrågar kristna skolor, eftersom det i dessa skolor är accepterat att vara troende och skolorna dessutom har en inarbetad tradition av att bemöta familjer med samma respekt oavsett deras livsåskådning. Den danska tidningen JydskeVestkysten hade 2017-02-25 en artikel³⁴ om muslimska elever på en kristen gymnasieskola (efterskole). Tidningens beskrivning av den lyckade integrationen är typisk och skulle lika väl ha kunnat gälla de kristna skolorna i Sverige.

Anders Henrikson, med lång erfarenhet som rektor på en kristen skola, berättar om en muslimsk pappa som sökte till den kristna friskolan för sina barn. På frågan om varför han ville att de skulle gå på en kristen skola, svarade han: "I Sverige ses man som konstig om man tror på något större än en själv."³⁵ Problemet för honom var inte att människor har en annan tro, utan att man inte blir respekterad för den tro man har. Anders Henrikson betonar hur viktigt det är med bemötandet av människor, inte

minst dem som har en annan kulturbakgrund. Genom att intressera sig för människor, deras erfarenheter, åsikter och förväntningar, så skapas en förtroendefull relation. Det finns muslimska föräldrar som fortsätter att höra av sig till honom, många år efter att deras barn slutat på skolan.

På Råslätt i Jönköping, ett bostadsområde med ett 60-tal folkgrupper representerade, har en kristen församling, Råslätts församlingsgemenskap, drivit fritidsgården Underground sedan 2008. Under den tiden har man byggt upp ett förtroende i området, som gjort att man blivit en nyckelaktör i integrationsprocessen. När situationen på området blev kritisk sommaren 2015, med bilbränder och annan skadegörelse – läget var så allvarligt att väktare av säkerhetsskäl inte fick patrullera – så var det Underground som agerade genom att ta kontakt med idrottsklubben och sammankalla viktiga aktörer, som föräldrar, invandrarföreningar och religiösa organisationer. Inom ett dygn fick man stopp på oroligheterna. Den socialdemokratiska gruppledaren i riksdagens justitieutskott, Helene Petersson, besökte Underground ett par månader senare för att sätta sig in i hur de gjorde för att stävja oroligheterna.³⁶

Vad är det som gjort att Underground fått detta förtroende i de olika invandrargrupperna? Peter Magnusson, föreståndare för Underground, säger³⁷ att *allt* handlar om moraliskt förtroende. På Underground har andelen flickor varit 40-50 % de senaste åren. Det är unika siffror. Vad är det som gör att invandrarföräldrar vågar släppa sina flickor till den verksamheten, när de inte gör det till annat? Och varför känner sig flickorna trygga i den här verksamheten, så de väljer att fortsätta gå dit? Peter berättar att de inbjuder föräldrar att komma med frågor och att de visar respekt för kulturbakgrund och för människors övertygelser. När föräldrarna känner att deras oro för döttrarna tas på allvar, så blir de mottagliga för argumentet att unga människor som hålls helt avskärmade från faror sannolikt själva kommer att uppsöka faran; att den som känner sig instängd kommer att försöka bryta sig ut. När föräldrarna dessutom hör från andra att det är nolltolerans mot kränkningar – inte bara som en målsättning, utan verklig nolltolerans – då känner de sig trygga. Underground har mängder av erfarenheter av unga tjejer som aldrig fått lov att övernatta med skola eller idrottsföreningar, men Undergrounds läger får de åka på. Även flickor från mycket konservativa muslimska familjer får tillåtelse av sina föräldrar att följa med.

Peter Magnusson säger att tydlighet i moraliska frågor är avgörande. När han föreläste på en skola sade personal lite urskuldande: "Man ska ju inte ge pekpinnar". "Det är ju just det man ska", svarar Peter. Att ta tydlig moralisk ställning, gärna baserad i sin tro, inger respekt hos både ungdomarna och deras föräldrar.

I svensk integrationsdebatt framställs religion ofta som ett problem. För Peter Magnusson är erfarenheten den motsatta. Religionen är en tillgång i integrationsprocessen, om vi förstår den. Han säger till exempel att en religiös muslim håller med om att Koranen inte skiljer på moral för killar och tjejer. På det sättet kan man få en positiv ingång till ett samtal om könsroller. Om man känner till kulturen och inte kör på med allvetande svensk sekularism, så kan man hitta vägar till gemensam förståelse.

Kyrkorna och de kristna skolorna behöver ha en nyckelroll om vårt lands många nya invånare ska klara av mötet med det, i ett globalt perspektiv, ganska säregna svenska samhället.

²⁷ <http://www.aftonbladet.se/nyheter/samhalle/article23074946.ab>, publicerad 2016-06-27, hämtad 2017-06-05

²⁸ <http://www.dagen.se/inte-acceptabelt-att-lata-tron-paverka-1.748695>, publicerad 2016-07-05, hämtad 2017-06-05

²⁹ <http://www.svd.se/svenska-varderingar>, publicerad 2016-07-05, hämtad 2017-06-05

³⁰ <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/skolministern-oppen-for-konsumpdelningar-det-bra-att-dela-upp-skolelever-efter-kon>, publicerad 2006-10-19, hämtad 2017-06-05

³¹ <https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Nyheter1/beslut-om-konsumpdelad-undervisning-i-idrott-och-halsa/>, hämtad 2016-09-10

-
- ³² <http://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/rektorn-efter-kritiken-vi-har-inte-gjort-nagot-fel>, publicerad 2016-08-29, hämtad 2017-06-05
- ³³ <http://www.sydsvenskan.se/2016-09-02/hogre-betyg-for-tjejer-med-konsumptdelad-idrott>, publicerad 2016-09-02, hämtad 2017-06-05
- ³⁴ <http://www.jv.dk/varde/Syriske-flygtninge-trives-paa-kristen-efterskole/artikel/2482142>, publicerad 2017-02-25, hämtad 2017-06-05
- ³⁵ Intervju med Anders Henrikson, 2016-08-29
- ³⁶ <http://www.socialdemokraterna.se/Webben-for-alla/Partidistrikt/Jonkopingslan/Media/Nyheter/Helene-Petersson-besokte-prisad-verksamhet>, publicerad 2015-10-29, hämtad 2017-04-11
- ³⁷ Intervju med Peter Magnusson, 2016-07-20

7. Bärare av värdegrunden

Den svenska skolan är värderingsstyrd. De gemensamma styrdokumenterna slår fast grundläggande värden som ska ligga till grund för all verksamhet i skolan och som skolan ska gestalta och förmedla.

Värdegrundsbegreppet introducerades av dåvarande Läroplanskommittén (1991-93) för att beskriva de oförytterliga värden som skulle ligga till grund för skolans verksamhet. Kommittén definierade i sitt slutbetänkande (SOU 1992:94) dessa värden på följande sätt:

”Oförytterliga värden är de som i en given kulturkrets gäller under alla omständigheter. De utgör medborgarnas samfälliga moraliska fond som egentligen inte behöver motiveras med målrationella argument. Ingen kan med hänvisning till arbetslivets förändrade krav eller till nya rön om undervisningens inlärningsresultat hävda att nu har det ena eller andra oförytterliga värdet satts ur spel. Värden är i kraft oavsett om de i enskilda fall kan te sig opraktiska, oekonomiska eller onyttiga.”

Det slås fast att den svenska skolan vilar på värden som inte är förhandlingsbara och som inte behöver motiveras utifrån sin nytta eller funktion.

Den svenska läroplanen inleds med de grundläggande värden som den svenska skolan vilar på:

”Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan ska gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Undervisningen i skolan ska vara icke-konfessionell.

Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet.”

Texten ger, förutom en beskrivning av vilka värden som alla svenska skolor är skyldiga att förmedla till sina elever, också en anvisning om att denna fostran sker i överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism. Den värdegrund som beskrivs i läroplanen är i mycket hög utsträckning ett arv av den kristna idétraditionen. Det är ingen överdrift att påstå att de kristna skolorna har denna värdegrund i sin själ.

Tyvärr tas läroplanens värdegrund inte alltid på riktigt allvar i svensk skola. De goda ambitionerna drunknar lätt i den flod av mål som finns i kursplanerna. Värdegrunden riskerar då att decimeras till några vackra honnörsord om en utopisk värld. Men i de kristna skolorna finns ett patos för dessa värden. Det är inte alltid man når ända fram i att gestalta och förmedla dessa värden, men man tar dem på stort allvar. Därför är de kristna skolorna på ett särskilt sätt bärare av värdegrunden för den svenska skolan och en behövlig utmaning mitt i skolsystemet.

Om man som exempel tar ett av värdena som radas upp i läroplanstexten, *solidaritet med svaga och utsatta*, så är alltså varje svensk skola skyldig att gestalta detta värde och förmedla det till sina elever. Hur sker det? Hur många svenska skolor har tänkt igenom hur eleverna ska få med sig detta, som är av vital vikt för att samhället ska fungera och inte slitas sönder av motsättningar? Inte minst den aktuella flyktingtillströmningen har aktualiserat detta.

Vårt samhälle är, i både globalt och historiskt perspektiv, extremt individualistiskt. Det finns givetvis positiva effekter av detta, men också många mycket negativa. Jag vill ha en skola som ser individen och ger den utrymme att utvecklas efter sina förutsättningar, men i ett ständigt relaterande till omgivningen; självständiga individer i ömsesidigt beroende av varandra.

Vi kan se på relationsperspektivet både utifrån mottagar- och givaraspekt. Vi växer och utvecklas efter de förutsättningar som vår omgivning ger oss. Det är hela tiden andra som får oss att bli bättre. Dels genom direkt stöd och handledning, men också genom att ge oss bekräftelse. Det här är den mottagande sidan av relationsperspektivet. Men dessutom gäller att min kunskap inte blir meningsfull förrän den kommer andra till del. Jag växer som mest genom vad jag får betyda för någon annan.

Om jag återvänder till läroplanens värdegrund och hur vi arbetar för att eleven ska utveckla solidaritet med svaga och utsatta, så har många av de kristna skolorna utvecklat samarbeten med vänskolor i utvecklingsländer. Jag har själv många års erfarenhet av elevresor till skolor i Etiopien. Det är omvälvande i sig för eleverna att möta fattigdom och lidande, men det är i mötet med människor som det största sker. Vi kan tycka synd om människor och arbeta för att hjälpa dem, men fränkopplat relationer så riskerar den solidariteten att ha ett von oben-perspektiv. Det var när de fick kontakt med folket i byarna som våra elever kunde se värdena i en kultur som skiljer sig från deras egen, och därigenom fick de ett nytt perspektiv på sina egna liv. Genom relationen uppstod det en ömsesidighet i kontakten, solidariteten med svaga och utsatta blev något mer än en biståndsinsats, det uppstod en samhörighet som gav bestående intryck och som påverkar hur eleverna ser på människor som är mindre lyckligt lottade än de själva.

Detta är att gestalta och förmedla grundläggande värden och de kristna skolorna karaktäriseras av sin förmåga att utveckla former för arbetet med värdegrunden. Återigen, de kristna skolorna har denna värdegrund i sin själ.

8. En tusenårig historia

(kapitlet bygger på boken *"Kristen skola i Sverige under tusen år"* av Torbjörn Aronsson, Areopagos förlag, Stockholm 2016)

Svensk skolhistoria är nästan uteslutande kopplad till kyrkan, kristet tänkande och kristen samhällssyn. Det går helt enkelt inte att förstå dagens svenska skola och dess innehåll bortkopplat från dess kristna ursprung.

Den första kända skolan på det som i dag är svensk mark grundades 1085. Tack vare en donation kunde augustiner munkar då grunda en skola i Lund. I takt med att kyrkan i Sverige organiserades växte det sedan fram skolor i allt fler städer under medeltiden. Under senmedeltiden fanns det skolor i nästan alla städer.

Vad undervisades då i dessa så kallade trivialskolor, uppdelade på katedralskolor och stadsskolor? I första klassen lärde man sig läsning, skrivning och räkning och de första grunderna i latin. I de följande klasserna fördjupades latinkunskaperna, vilket möjliggjorde kommunikationer över de olika språkgränserna i Europa. Det förekom också träning i att skriva brev på modersmålet, logik, enkla disputationsovningar och retoriska övningar. Förutom trivialskolor, så tog kloster emot barn och ungdomar för privat undervisning.

För att förstå kvaliteten i det här utbildningssystemet kan man ta 1500-talets stora svenska kulturpersonligheter Olaus och Laurentius Petri, samt Johannes och Olaus Magnus som exempel. Båda brödraparen kom från hantverkarhem i svenska småstäder, men tog sig vidare till europeiska universitet. Aronsson konstaterar att det medeltida skolväsendet erbjöd möjligheter till spektakulära klassresor i minst lika hög grad som dagens.

Reformationen kom att sätta fokus på vikten av att alla barn skulle få möjlighet att gå i skola. Läskunnigheten var mycket central, eftersom varje människa skulle ha möjlighet att själv läsa Bibeln. Luthers lära poängterade också att det etiska syftet med skola och utbildning helt enkelt var att förbereda barn och unga för tjänst gentemot medmänniskan. Olaus Petri uppmanade i sin *"En liten postilla"* (1530) prästerna att förmana alla föräldrar att låta barnen gå i skolan. Gustav Vasas reduktion av kyrkans tillgångar ledde dock till en kraftig försämring av utbildningens kvalitet och antalet elever minskade i stället. Biskoparna föreslog att ett nytt universitet skulle upprättas, eftersom Uppsala universitet inte längre fungerade, men fick inget gehör hos kungen. Först 1593 togs ett beslut att restaurera universitetet i Uppsala.

Den första skolordningen, det vill säga läroplanen, infördes av Laurentius Petri i kyrkoordningen 1571. Den byggde mycket på Tysklands stora utbildningsreformator Melanchtons tankar, men betonade mer anvisningar för hur elevernas moraliska fostran skulle ske och vikten av human behandling av eleverna.

Under 1600-talet kom en kraftig utveckling av skolväsendet. Nya universitet anlades, gymnasier inrättades i stiftsstäderna och sockenskolor på landsbygden, allt i nära koppling till kyrkan. Vid gymnasier var exempelvis biskopen ordförande och domprosten vice ordförande.

1641 kom Johan Amos Comenius, en av utbildningshistoriens giganter, till Sverige. Rikskanslern Axel Oxenstierna ville att Comenius skulle reformera det svenska skolväsendet. Aronsson skriver:

"Comenius förordade en skola för alla, och då menade han, till skillnad från många tidigare och senare filosofer och pedagoger, verkligen en skola för alla barn. Alla människor var skapade av Gud med ett förnuft och hade rätt att få tillgång till både kunskaper, moral och tro på Gud. Källorna till kunskap låg utanför människan och kunskap fick människan därför genom sina sinnen. Genom de konkreta upplevelserna kunde sedan mer abstrakta begrepp formas."

Comenius menade att människans viktigaste uppgift är att förbereda sig så väl som möjligt för det himmelska livet. Denna förberedelse tar sig uttryck i arbetet att göra världen så god som möjligt.

Skolan ska anpassas efter elevernas individuella förutsättningar, enligt Comenius. Han föreslog en stadiindelad skola där eleverna skulle läsa samma kurser. Det skulle börja med en moderskola i varje hem och sedan fortsätta med en folkskola i varje församling, köping och socken, och ett gymnasium i varje större stad och slutligen ett universitet i varje provins.

Undervisningen skulle utgå från vissa grundläggande begrepp och vara konkret. Comenius värld är mycket konkret, ligger utanför dörren och väntar på att upptäckas. Undervisningens innehåll och form skulle anpassas efter barnen och inte tvärtom. Bildningen skedde genom att eleverna själva lärde känna tingen och kunde utforska dem. Konkret undervisning och samtal som arbetsform blev därför två huvudprinciper i Comenius pedagogik. Läromedel för skolan kunde med fördel ges formen av dialog. Det är inte för inte som Comenius kallats den moderna pedagogikens fader.

Drottning Kristinas lärare, Johannes Matthæi, var mycket influerad av Comenius. Matthæi skrev en ny svensk skolstadga, som byggde på Comenius tankar. Comenius blev på så sätt den verkliga arkitekten för den svenska skolans organisering från 1649 och framåt.

Aronsson skriver vidare:

”Under 1700-talet fullbordades den alfabetiseringskampanj som kyrkan satte i gång med under 1600-talet. Dessutom blev skrivning och räkning undan för undan alltmer spridda kunskaper bland den svenska befolkningen. Kyrkan och sällskapet Pro Fide et Christianismo (För sanningen och den kristna tron) byggde tillsammans ut folkundervisningen genom inrättande av sockenskolor och så kallade kateketskolor för fattiga och genom nya läromedel. På pedagogikens område kom herrnhutarna med nya idéer, både internationellt och i Sverige. I Göteborg grundade herrnhutarna år 1786 den första skolan någonsin för flickor.

Skolundervisning var under 1700-talet kyrkans uppgift. Statliga insatser kom i fråga för städerna och lappmarken. Sockenskolorna startades oftast på prästers initiativ. De skulle förmedla läsförmåga, kristendomsundervisning, skrivning och räkning.”

Pro Fide et Christianismo var en ideell organisation, som gick in i uppgifter där inte staten eller kyrkan fullt ut tog ansvar. Samfundet var således en slags början till ett civilt samhälle i Sverige. Sällskapet grundade sockenbibliotek och skolor för fattiga och publicerade nya läromedel.

Pro Fide startade i slutet av 1700-talet fem så kallade kateketskolor i Stockholm, med sammanlagt ungefär 2000 elever. De kan sägas vara föregångare till våra dagars friskolor. De vände sig till barn och tjänstefolk som på grund av arbete inte kunde få undervisning i vanliga skolor. Undervisningen skedde på söndagseftermiddagar. Efter hand kom Pro Fide att utveckla sitt koncept till sockenskolor på landsbygden.

Aronsson: ”Målet var en skola i varje socken. I planen ingick en skolstadga som innehöll ett betydligt bredare kunskapsinnehåll än den traditionella kyrkliga undervisningen. Förutom undervisningen i kristendom, läsning, skrivning och räkning ingick också historia, geografi, samhällslära och fysisk fostran. I stadgan betonades för övrigt också att kroppsaga endast fick tillgripas i yttersta nödfall. Sockenskolan skulle lyda under kyrkoherden och gärna ha en pastorsadjunkt eller komminister som lärare.”

En annan grupp som startade skolor var alltså herrnhutarna. Herrnhutismen var en kristen förnyelserörelse. Herrnhutarna var i sin pedagogiska syn påverkade av Comenius och betonade rätten att fritt söka kunskap, rätten till en god utbildning oavsett kön och socialgruppsstillhörighet, och vikten av att anpassa undervisningen till barnets utveckling. Herrnhutarna grundade 1786 den första flickskolan i Sverige. Herrnhutarnas skolor hade en huvudman skild från staten och kyrkan och var därmed kristna friskolor.

I 1842 års folkskolestadga var banden till kyrkan fortsatt mycket starka. Kyrkoherden skulle vara ordförande i skolstyrelsen och Luthers lilla katekes (en sammanfattning av den kristna tron) var den viktigaste läroboken.

Under andra halvan av 1800-talet fick Sverige en allt större religionsfrihet. 1860 kom en religionsfrihetsreform som gjorde det möjligt att bilda fristående kristna församlingar. Samtidigt fanns det en rad bestämmelser i lagen som kraftigt begränsade utrymmet för dem som inte omfattade "den rena evangeliska läran". Som ett resultat av de stora väckelserörelserna tillkom många kristna friskolor under århundradets sista decennier. Inte minst baptisterna, som var den grupp som kanske mest skiljde sig från statskyrkosystemet, startade många skolor. Allra mest markant var detta i Medelpad, där det 1868 fanns baptistiska "vardagsskolor" på 27 orter. Drivkraften var att man ville ha en undervisning som inte var så lutherskt präglad, utan var i enlighet med den egna övertygelsen, men också för att man ville ha en kvalitativt bättre undervisning. I Härnösands stift var många av folkskolorna ännu ambulerande och av tveksam kvalitet.

Under den här perioden startade också några kristna friskolor som kom att få stor betydelse för Sveriges offentliga liv; Franska skolan, Fjellstedtska skolan och Beskowska skolan. Franska skolan i Stockholm grundades 1862 av en katolsk systerkongregation. Skolan har haft ett antal prinsessor och många kända kultur- och näringslivspersonligheter bland sina elever. Sedan 1978 drivs skolan av en stiftelse och är i dag en friskola med fransk profil. Fjellstedtska skolan i Uppsala startade också 1862. Skolan hade som ett av sina mål att främja prästutbildningen. Mängder av blivande präster och biskopar fick där sin grundläggande utbildning.

Beskowska skolan grundades 1867 av Gustaf Emanuel Beskow. Beskow var en central ledargestalt i den nyevangeliska väckelsen. Han verkade som präst (hovpredikant från 1879), pedagog och riksdagsman. Beskow var själv en lysande pedagog och han knöt dessutom flera mycket skickliga och originella pedagoger till skolan. Skolan utmärkte sig också genom sin öppenhet för nya idéer och var en pionjär inom samundervisning av flickor och pojkar.

Skolans höga kvalitet gjorde att den snabbt blev populär. Prinsarna (den blivande Gustav V och hans bröder), Hjalmar Branting, Verner von Heidenstam och Sven Hedin fanns bland skolans elever. Aronsson skriver:

"För den svenska politiska situationen under 1910- och 1920-talen fick detta direkta och konfliktutjämnande konsekvenser. När socialdemokraten Hjalmar Branting i slutet av första världskriget kallades till minister och efter krigets slut även till statsminister, var det av avgörande betydelse att kung Gustav V och Branting gått tillsammans i den kristna friskolan. De kände varandra och hade gemensamma referensramar även om deras politiska uppfattningar gick rakt isär. Den konservativa monarken, som avskedat en liberal statsminister 1914 (Karl Staaff) på grund av politiska motsättningar, lärde sig att leva med det faktum att han hade en socialistisk statsminister att samarbeta med. Där spelade deras gemensamma uppväxt utan tvekan en viktig roll."

Under 1900-talet kom den kristna prägel på den statliga skolan att minska undan för undan. Samtidigt tillkom många kristna friskolor. I Göteborg grundades ett gymnasium för blivande präster, liknande Fjellstedtska i Uppsala. Skolan heter numera L M Engströms gymnasium och är i dag en av Göteborgs populäraste gymnasieskolor, med mycket goda skolresultat och stora elevköer. Adventistsamfundet startade på 1930-talet ett utbildningscenter på godset Ekebyholm utanför Norrtälje, också det allttjämt en populär kristen friskola.

En centralgestalt inom Svenska Kyrkan under första halvan av 1900-talet var Manfred Björkquist. Han blev så småningom Stockholms stifts förste biskop. Björkquist var den förste som tog en högre akademisk examen i pedagogik i Sverige. Han grundade Sigtunastiftelsen, som kom att driva både folkhögskola och gymnasium. Skolorna hade till en början en mycket tydlig kristen profil, samtidigt som

de uppmuntrade eleverna att tänka självständigt. De samlade elever från hela landet, och från alla samhällsklasser och politiska inriktningar.

Aronsson skriver om läroverket/gymnasieskolan: "Bland dess elever märks kung Carl XVI Gustaf, förre statsministern Olof Palme och förre SAF-direktören Curt Nicolin. Palme, från Östermalm, och Nicolin, frielev från Norrland, gick samtidigt på läroverket under 1930-talet. På 1970-talet kom de åter att mötas, nu som företrädare för arbetarrörelsen respektive arbetsgivarnas organisation, i en lång och hård duell om löntagarfondernas vara eller icke-vara. Sigtunastiftelsens Humanistiska Läroverk är en intressant parallell till Beskowska skolan under 1800-talet. I båda fallen lyckades dessa kristna friskolor genom sin pedagogiska inriktning intressera föräldrar från vitt skilda sociala grupper och forma elever som skulle bli centrala personligheter i svenskt samhällsliv." Med tiden kom gymnasieskolan att få en alltmer socialt exklusiv elevsammansättning och har kommit att bli Sveriges mest prestigefyllda gymnasieskola. Den skola som finns i dag är en sammanslagning med den närbelägna Sigtunaskolan.

När morgonsamlingar och kristendomskunskap togs bort ur den svenska skolan uppstod ett förnyat intresse att starta kristna friskolor. Trots obefintlig ekonomisk täckning från stat och kommuner startade flera kristna skolor under 1970- och 80-talen. När friskolereformen kom i början av 90-talet tillkom fler kristna skolor. Drivkraften var dels att motverka avkristningen av den kommunala skolan, men också att få till stånd en bättre undervisningskvalitet. Som alltid, när staten haft svårt att garantera god kvalitet inom vård, omsorg och utbildning, så engagerar sig kristna individer och organisationer för att avhjälpa brister och hjälpa till att bygga ett bättre samhälle.

Sammanfattningsvis kan sägas att Sverige har en mycket stark kristen utbildningstradition. Det är kristen världsbild och människosyn som låg bakom att vi fick skolor i vårt land, att det ansågs viktigt att människor fick lära sig läsa, skriva och räkna, att studier av den värld vi lever i varit ett viktigt inslag i undervisningen, att eleven behöver mötas på sin egen nivå, och, inte minst, att *alla* har rätt till en god utbildning.

Utbildning som inte vilar på kristen grund är däremot ett nytt inslag i vår kultur. Kristna skolor har varit samhällsbärare i Sverige under nästan tusen år. Det kommer de att vara också i framtiden.

9. Alla skolor är konfessionella

Det är inte bara kristna och muslimska skolor som är konfessionella, utan *alla* skolor är i grund och botten konfessionella. Det finns ingen icke-konfessionell skola! Det har aldrig någonsin, någonstans, funnits en skola som inte har någon sorts konfession i botten. Utbildning som inte utgår från någon sorts konfession eller ideologi, skulle befinna sig i ett moraliskt vakuum, där all kunskap blir meningslös. Den i Sverige just nu förhärskande tanken att en sekulär skola är neutral och att eleverna inte blir ensidigt påverkade i någon riktning är otroligt naiv.

Både Olof Palme och Ingvar Carlsson uttalade sig, under sin tid som utbildningsministrar, om skolan som ett redskap för ideologisk fostran. Uttryck som att skolan är en spjutspets mot framtiden och ett verktyg för formandet av den socialistiska människan användes flitigt. Socialdemokratin var då så dominerande i svensk politik, att det inte sågs som märkligt att det var just den socialistiska drömmen som skulle förverkligas genom skolan.

Så här har det alltid sett ut. Skolan har använts av makthavarna för att förverkliga deras samhällsvisioner. Ofta har det varit utifrån goda ambitioner; man har drömt om att skapa ett bättre samhälle. Men tyvärr verkar det som att maktpositionen nästan alltid används till att trycka ner andra idéer.

Den svenska läroplanen inleds med de grundläggande värden som alla skolor är skyldiga att förmedla till sina elever. Begreppet värdegrund infördes av den dåvarande Läroplanskommittén (1991-1993) i den svenska skolan. Man slog där fast att den svenska skolan vilar på värden som inte är förhandlingsbara och som inte behöver motiveras utifrån sin nytta eller funktion. Andra stycket i läroplanen inleds så här:

”Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan ska gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Undervisningen i skolan ska vara icke-konfessionell.”

I det här stycket fastslås ett antal konfessionella grundsatser för den svenska skolan. Det är moraliska värderingar som inte bygger på vetenskapliga fakta, utan på en övertygelse. All utbildning bygger på vissa värderingar, en värdegrund, men varje tid ser sin övertygelse som så självklar att man inte ser att det är just en övertygelse, en tro, en konfession. Att avsluta ett stycke som fastslår vilken konfession som svensk skola ska gestalta och förmedla, med en mening om att undervisningen ska vara icke-konfessionell, är synnerligen förvirrande. Tillspetsat kan man dessutom säga att själva hållningen att undervisningen ska vara icke-konfessionell, i sig är en konfessionell ståndpunkt, nämligen med en sekularistisk livsåskådning som konfession.

Jag påstår alltså att det inte existerar någon icke-konfessionell undervisning. Denna uppfattning får tydligt stöd från Europadomstolens praxis.

I målet Kjeldsen, Busk Madsen och Pedersen mot Danmark³⁸ klargjorde Europadomstolen att det för många skolämnen inte går att fastställa någon värdeneutral undervisning, utan att filosofiska, religiösa och andra värdegrundade aspekter ingår i de flesta ämnen. Domstolen gjorde följande uttalande: ”I själva verket förefaller det vara mycket svårt i många skolämnen att inte ha, i större eller mindre utsträckning, någon filosofisk prägel eller inblandning. Det samma gäller religiös koppling, om man betänker förekomsten av religioner som utgör en mycket vid dogmatisk och moralisk enhet, och som har svar på varje fråga av filosofisk, universell eller moralisk art.”

Europadomstolens slutsats kan tyckas självklar, men många av dagens sekularister är övertygade om att sekularismen är neutral och en möjlig grund att bygga både samhälle och skola på. De är lyckligt (?) ovetande om hur konfessionell deras övertygelse är.

Dagens svenska skola är alltså inte mindre konfessionell än den lutherska folkskolan, med dess psalmverser och morgonböner. Skillnaden är att man i dag förnekar att det finns en konfessionell grund. Kittelmann Flensners avhandling, som jag tog upp i kapitlet om Sekularismens intolerans, ger ett talande exempel på hur dagens svenska skola är blind för att sekularismen är en livsåskådning bland andra. I en intervju påstår några gymnasieelever att om ett barn under 15 års ålder kommer i kontakt med religion, så sker en indoktrinering.³⁹ Kittelmann Flensner beskriver vidare hur gymnasieeleverna inte alls reflekterade över att barnen i annat fall skulle komma att socialiseras med en annan livsåskådning, såsom sekularism eller ateism. Hon konstaterar att denna syn på religion, såsom innebärande en påverkan av annat slag än övrig påverkan, förekom även i de andra klassrum hon besökte.

Den svenska skolan är uppenbarligen en underlig mix av sekularism och kristendom. Förenklat kan man säga att värdegrunden är kristen, men tillämpningen sekularistisk. När man ser på de konfessionella trossatserna i dagens läroplan så är det svårt att bortse från hur starkt kopplade de är till kristen tradition, vilket läroplanen ju också säger. Det paradoxala är att det i samhället finns ett mycket starkt stöd för dessa värderingar, samtidigt som religiösa övertygelser alltmer kommit att betraktas som något privat, som inte hör hemma i det offentliga rummet. Sekularismen tycks ha blivit den nya statsreligionen.

³⁸ Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, Mål nr. 5095/71; 5920/72; 5926/72. Fritt översatt till svenska.

³⁹ Karin Kittelmann Flensner, Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden, University of Gothenburg, 2015, sid 116, https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/41110/1/gupea_2077_41110_1.pdf, hämtad 2017-06-05

10. En plats för upprättelse

De kristna friskolorna uträttar ett mycket viktigt arbete genom att ta hand om elever som misslyckats eller blivit utsatta under sin tidigare skolgång. Det finns tusentals personer som kan berätta om hur den kristna friskolan blev deras räddning, när de förlorat hoppet om sin framtid. En norsk professor har presenterat en undersökning som visar att drygt 21 % av eleverna vid kristna skolor i Norge valt skolan för att de har negativa erfarenheter från tidigare skolgång.⁴⁰ Det finns skäl att tro att andelen är minst lika hög i Sverige.

En elev kom till en svensk kristen skola efter att ha varit "hemmasittare" i tre månader. Hon hade upplevt sig utsatt på den kommunala skolan och efter att hon blivit fysiskt attackerad av skolkamrater så orkade hon inte mer gå till skolan alls. När föräldrarna tog kontakt med den kristna skolan berättade de att under de tre månader dottern varit frånvarande, så hade den kommunala skolan inte över huvud taget kontaktat hemmet angående frånvaron. Flickan ville själv inte börja på en kristen skola, men föräldrarna kände att de inte hade något val. De första månaderna präglades av arbete att få eleven att våga tro på sin egen förmåga. Mängder av frustration och tårar vällde fram. Efter ungefär ett halvår sa eleven till skolans rektor: "Tack för att du trodde på mig när jag inte gjorde det själv." Hon började sedan på gymnasiet och lyckades utmärkt i sina studier.

En annan elev som inte hade gått i skola över huvud taget på ett år, började på högstadiet på en kristen skola. Familjen såg sig inte alls som kristen, utan valde den kristna skolan eftersom de hört att man där utgick från elevens behov. Efter en tid på den kristna skolan hade eleven inte bara god närvaro, utan vågade till och med stå inför sin klass och hålla föredrag.

Många elever som mår dåligt söker sig till kristna skolor. Vid ett tillfälle uttryckte en psykolog från BUP (Barn- och Ungdomspsykiatri) sin förvåning över att en elev hade god skolnärvaro, utifrån elevens kaotiska situation. Elevens förklaring var: "Men jag mår ju bra i skolan."

Vi kan se på de kristna skolorna att många barn som riskerar att inte bli sedda, som upplevt sig udda och utanför på sina tidigare skolor, plötsligt känner att de duger, att de kommer att klara sig, att det finns människor som tror på dem och deras möjligheter.

I ett TV-inslag berättade en elev på en kristen skola i Malmö, att han och hans familj var ateister. De kom från Mellanöstern och hade, på grundval av negativa erfarenheter, tagit avstånd från all religion. Pojken hade börjat i en kommunal förortsskola, men eftersom han på grund av sin ateistiska övertygelse upplevde sig så utsatt, hade familjen i stället sökt till den kristna skolan. Han berättade glatt för TV-reportern om hur bra han trivdes på den kristna skolan. Där hade han både kristna och muslimska kamrater, och de diskuterade gärna religion, men alltid med respekt för varandras olikheter. Det kan låta som en paradox; att en ateist upplever sig mer respekterad på en kristen skola än på en kommunal.

En elev hade gått i kommunal särskola, när kommunen blev kritiserad av Skolinspektionen för att alltför lättvindigt ha placerat elever i särskolan. Eleven var en av dem som kommunen då bestämde skulle gå i vanlig grundskola. Eftersom kommunen inte ansåg att de själva hade någon verksamhet som skulle passa för eleven (!) så föreslog de en kristen skola, med lugn miljö och små elevgrupper. Friskolan tog emot eleven, utan att få ett öre extra från kommunen, utöver vanlig skolpeng. Kommunens regelverk sa nämligen att extra bidrag inte utgick till pedagogiska insatser, och det var det ju i högsta grad frågan om, när en elev som följt särskolans kursplan plötsligt skulle klara av grundskolans kursplan. Även den här eleven fick en bra skolgång, tack vare enorma insatser av den kristna skolan. Det här speglar en tendens som många kristna skolor känner igen; kommunerna rekommenderar elever med stora inlärningsmässiga och sociala behov att söka sig till kristna skolor. Förhoppningsvis beror det mer på att kommunerna vet att de kristna skolorna är bra på att ta hand om dessa elever, än på att kommunerna sparar pengar på det.

En grupp elever som ofta kommer i kläm i svensk skola är de särbegåvade, det vill säga elever som har speciell begåvning inom vissa områden. Bo Nyberg, ordförande för Kristna Friskolerådet och rektor vid Källskolan i Kungsängen, betonar att föräldrar till särbegåvade elever, eller särskilt begåvade elever, som man också kallar dem, om de vill och kan, måste få ett stort inflytande över sina barns undervisningsupplägg. Föräldrarnas erfarenheter av hur barnen fungerar måste tas till vara för att deras skolgång ska bli meningsfull. Samtidigt måste skolledningen vaka över att det inflytandet inte missbrukas. Ett nära samarbete mellan skola och hem är nyckeln till framgång. Detta gäller givetvis för alla barn, men alldeles särskilt för de särbegåvade. Källskolan har mycket goda erfarenheter av att arbeta med särbegåvade barn; barn som ofta har tråkiga erfarenheter med sig från tidigare förskolor och skolor. Enligt dessa föräldrar säger de flesta andra skolor nej till tidigare skolstart, troligen pga. av osäkerhet runt hanteringen av vad det innebär att konkret jobba med särbegåvning.

En särbegåvad elev kom till en kristen skola efter att ha varit så kallade hemmasittare i flera år. Efter samråd med socialtjänsten började man med att eleven kom till skolan en lektion i veckan. Eleven fick uppgifter med sig i engelska att arbeta med på egen hand och kom tillbaka och redovisade detta. Så småningom utökades den enskilda undervisningen till några timmar i veckan. När pedagogen tyckte att det hela gick så bra att det väl var lika bra att eleven kom varje dag, så svarade eleven ja direkt. Snart kunde eleven börja slussas in i klassundervisning och få ordning på betygen i samtliga ämnen. När eleven något år efter avslutad skolgång återvände till skolan för att berätta hur det gått, hade beslutet att utbilda sig till lärare vuxit fram, "för att kunna hjälpa andra med samma problem som jag hade".

En annan elev började i en kristen skola för ung för förskoleklassen, men "för gammal" för den tidigare förskolan, där inga adekvata intellektuella utmaningar gavs. Föräldrarna frågade rektor om det gick att få en designad skolplan som var i harmoni med deras barns behov, intellektuellt och socialt. Man uttryckte sin oro för att dessa sidor var svåra att matcha. Resultatet blev att eleven hittade sin sociala kontext med sina jämnåriga, det vill säga elever som var ett år äldre, och sin intellektuella med elever som var flera år äldre.

Dessa exempel är några få av otaliga solskenshistorier från de kristna skolorna runt om i landet. Vi påstår inte att de kristna skolorna lyckas med alla elever, men för väldigt många elever blir de kristna skolorna en räddning.

Jag avslutar med några ord från Kristna Friskolerådets ordförande, Bo Nyberg:

"På de kristna skolorna, där man finner nya och kreativa sätt att förverkliga värdegrunden utifrån läroplanens anvisning att tänka i termer av "kristen tradition och västerländsk humanism", är det en tröst att Bibeln lyfter svaghet som själva grunden för styrka. Genom att konsekvent vägra stigmatisera svaghet, behöver därför inte ett misslyckande vara slutet utan snarare oftast början till något nytt och spännande – både bland personal och elever. Det klimatet underlättar för lärandet för alla parter, lärare och elever; elever med skolsvårigheter, elever som får det svårt för att de är för smarta för den vanliga skolramen, och naturligtvis även alla andra elever, med sina olika behov och begåvningar.

De kristna skolorna ser själva relaterandet och relationer som basen för allt lärande. Liksom Gud i sig själv är en gemenskap så blir det också orimligt för Hans avbilder, människorna, att fungera alienerade och isolerade. Lärandet måste vara mångsidigt och gemenskapsinriktat. I den miljön finns det växtkraft för många olika typer av elever och det gör att en kristen skola per definition är öppen för alla."

⁴⁰ <http://www.dagen.no/Nyheter/unders%C3%B8kelse/Mobbeofre-velger-kristne-friskoler-400700>, publicerad 2016-10-23, hämtad 2017-06-05